

DARBO GRUPĖS VEIKSMINGAM ATSAKUI Į NEAPYKANTOS NUSIKALTIMUS IR NEAPYKANTOS KALBĄ LIETUVOJE SKATINTI POSĖDŽIO PROTOKOLAS

Nr.
Vilnius

Posėdis įvyko 2023 m. spalio 12 d. 10.30 val. nuotoliniu būdu.

Posėdžio pirmininkė – Lina Bartaševičiūtė, Vidaus reikalų ministerijos Viešojo saugumo politikos grupės patarėja (darbo grupės vadovo pavaduotoja).

Dalyvavo darbo grupės nariai (pakaitiniai nariai):

Darius Čaplikas	– Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroras;
Sandra Čergelytė	– Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės grupės patarėja;
Monika Guliakaitė-Danisevičienė	– Lietuvos žmogaus teisių centro advokacijos vadovė;
Martynas Jockus	– VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto projektų vadovas;
Neringa Jurčiukonytė	– VšĮ „Nacionalinis socialinės integracijos institutas“ <i>Media4Change</i> programos vadovė;
Giedrius Kanapienis	– Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Veiklos analizės ir kontrolės valdybos Analizės skyriaus vyriausiasis tyrėjas;
Viktor Ostrovnoj	– Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Prieglobsčio ir migracijos programos vadovas;
Svetlana Novopolskaja	– VšĮ Romų visuomenės centro direktorė;
Jevgenij Semaško	– VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ teisininkas;
Kęstutis Grumodas	– VšĮ <i>Diversity Development Group</i> tyrėjas.

Stebėtojo teisėmis dalyvavo:

Rūta Juodelytė	– Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos Lygių galimybių integravimo grupės viešojo administravimo specialistė;
Goda Jurevičiūtė	– Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro patarėja;
Vytautas Valentinavičius	– Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vadovas;
Rūta Ribinskaitė	– Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės atstovė.

Posėdyje dalyvavo pakviestas Teisingumo ministerijos (toliau – TM) atstovas – Tomas Naruševičius, Baudžiamosios justicijos grupės patarėjas.

Darbotvarkė:

1. ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijų dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų dėl šališkumu motyvuotų nusikaltimų ir kitų susijusių nusikalstamų veikų tobulinimo¹ ir šių rekomendacijų įgyvendinimo galimybių aptarimas.
2. Kiti klausimai.

¹ https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Tyrimai/ODIHR%20Opinion%20on%20Bias-motivated%20Crimes%20and%20Related%20Criminal%20Offences%20Lithuania.pdf

1. SVARSTYTA: ESBO Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijos dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų dėl šališkumu motyvuotų nusikaltimų ir kitų susijusių nusikalstamų veikų tobulinimo ir šių rekomendacijų įgyvendinimo galimybės.

L. Bartaševičiūtė, pažymėjo, kad svarstomas klausimas glaudžiai susijęs su Darbo grupės 2023–2025 metų veiklos plane numatytais darbais:

3.1.	Svarstyti išankstinių nuostatų motyvo įtvirtinimo Baudžiamojo kodekso 60 str. 1 d. 12 p., 129 str. 2 d. 13 p., 135 str. 2 d. 13 p. ir 138 str. 2 d. 13 p. klausimą ir parengti atitinkamus pasiūlymus.
3.2.	Svarstyti neapykantos motyvo „lytinė tapatybė“ įtvirtinimo Baudžiamajame kodekse klausimą ir parengti atitinkamus pasiūlymus.
3.3.	Aptarti administracinės atsakomybės už neapykantos kalbą nustatymo klausimus ir parengti atitinkamus pasiūlymus.

ESBO Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuro (toliau – ODIHR) bendras akcentas – „labai svarbu, kad visose baudžiamojo įstatymo nuostatose būtų išvengta pernelyg neaiškių terminų ir kad jos būtų pakankamai pritaikomos, konkrečios ir nuspėjamos“.

Toliau buvo aptariamasi šios ODIHR rekomendacijos:

ODIHR rekomendacijos	Posėdžio dalyvių komentarai
Atitinkamose BK nuostatose vietoj termino „neapykanta“ vartoti terminą „šališkumas“ ar „išankstinis nusistatymas“.	<p>T. Naruševičius pažymėjo, kad TM nuomone, neapykantos požymis iš esmės apima išankstinius neigiamus nusistatymus – tai numatyta Generalinio prokuroro 2023 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. I-164 patvirtintose Neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos ikiteisminio tyrimo metodinėse rekomendacijose² (toliau – GP rekomendacijos) ir išaiškinta Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Paminėjo, kad sąvoka „neapykanta“ vartojama 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatiniame sprendime 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis. T. Naruševičiaus nuomone, įtraukti į Baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) papildomų vertinamųjų nuostatų nėra tikslinga.</p> <p>D. Čapluko nuomone, nėra tikslinga įtraukti sąvokų „šališkumas“ ar „išankstinis nusistatymas“, nes būtų sunku suformuluoti kvalifikuojantį požymį bei jį įrodinėti.</p> <p>R. Juodelytė paminėjo, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra siūlusi sąvoką „išankstinės nuostatos“, nes ji aiškesnė nei „išreikšti neapykanta“, žiūrint iš žmogaus teisių perspektyvos. Išankstinės nuostatos ne visada virsta neapykanta ir gali neturėti visiškai nieko bendro su neapykanta. Tai galėtų būti diskriminacinio pobūdžio elgsena.</p> <p>G. Jurevičiūtė pritaria ODIHR rekomendacijai. Jos nuomone, sąvoka „siekiama išreikšti neapykanta“</p>

² https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2023/09/20230726_neapykantos_nusikaltimai_rekomendacijos.pdf

ODIHR rekomendacijos	Posėdžio dalyvių komentarai
	<p>susiaurina neapykantos nusikaltimo supratimą. Neapykantos nusikaltimas turi būti suprantamas kaip nusikaltimas, paremtas išankstinėmis nuostatomis. Ypač tai akivaizdu, kalbant apie neapykantos nusikaltimus prieš žmones su negalia.</p> <p>M. Guliakaitė-Danisevičienė paminėjo, kad teismuose sudėtinga įrodyti neapykantos motyvą, t. y. kad kaltinamasis jautė neapykantą. Dabartines BK nuostatas sudėtinga taikyti praktikoje, kai susiduriama su išankstinėmis nuostatomis.</p>
<p>Aiškiai nurodyti, kad griežtesnė bausmė bus taikoma, kai nusikaltimas visiškai <u>ar iš dalies</u> padarytas dėl kaltininko šališkumo arba išankstinio nusistatymo nukentėjusiojo atžvilgiu dėl nukentėjusiojo faktinių <u>ar įsivaizduojamų</u> saugomų bruožų.</p> <p>Numatyti, kad šališkumu motyvuoti nusikaltimai apimtų ir nusikalstamas veikas, kurios padarytos dėl tikrų ar įsivaizduojamų <u>nukentėjusio asmens sąsajų su atitinkamu asmeniu ar grupe, kurie turi saugomų bruožų.</u></p>	<p>Šie aspektai aptarti GP rekomendacijose. Posėdžio dalyviai pastabų ir pasiūlymų neturėjo.</p>
<p>Apsiriboti bruožais, kurie yra nekintami arba esminiai asmens savęs suvokimui ir yra grupės tapatumo požymiai, ir panaikinti tokius, kaip „amžius“, „socialinė padėtis“ ir „pažiūros“, kurie yra neaiškūs (migloti) ir gali būti subjektyviai interpretuojami.</p>	<p>D. Čapliko nuomone, nėra tikslinga atsisakyti tokių saugomų bruožų, kaip „amžius“, „socialinė padėtis“ ir „pažiūros“.</p>
<p>Numatyti „lyties tapatybę“ kaip saugomą bruožą.</p>	<p>T. Naruševičius pažymėjo, kad, atsižvelgus į Seimo Teisės departamento jau atliktą šio klausimo vertinimą³ bei GP rekomendacijas, TM abejoja, ar būtų tikslinga įtraukti į BK šį papildomą saugomą bruožą. Sąvoka „lytis“ apima „lyties tapatybę“.</p> <p>G. Jurevičiūtės nuomone, būtų poreikis įtraukti šį saugomą bruožą. Neapykantos nusikaltimai dėl lyties nėra fiksuojami ir gali būti, kad nusikaltimai dėl lytinės tapatybės fiksuojami, kaip nusikaltimai dėl seksualinės orientacijos. Todėl mes „nematome“ tokių nusikaltimų. Bet galbūt ši problema galėtų būti sprendžiama per BK nuostatų taikymo praktiką.</p> <p>D. Čapliko nuomone, nėra tikslinga įtraukti šio bruožo –</p>

³ [XIVP-340 TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA dėl Baudžiamojo kodekso 60, 129, 135, 138, 169, 170 ir 170\(1\) straipsn... \(lrs.lt\)](#)

ODIHR rekomendacijos	Posėdžio dalyvių komentarai
	<p>klausimas aptartas GP rekomendacijoje.</p> <p>R. Juodelytė išsakė Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos poziciją, kad reikėtų įtraukti „lytinę tapatybę“ kaip saugomą bruožą.</p> <p>L. Bartaševičiūtė atkreipė dėmesį, kad Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje dėl kovos su neapykantos kalba Nr. CM/Rec(2022)16 valstybės narės raginamos įtraukti į baudžiamuosius įstatymus „lytinę tapatybę“ kaip saugomą bruožą.</p>
<p>Svarstyti papildyti BK 60 straipsnį, nurodant šališkumą ar išankstinį nusistatymą, paremtą kitais bruožais, kurie yra esminiai asmens savęs suvokimui ir yra grupės tapatumo požymiai, t. y. nenustatyti saugomų bruožų baigtinio sąrašo.</p>	<p>T. Naruševičiaus nuomone, nėra tikslinga nenustatyti baigtinio sąrašo, nes baudžiamoji teisė turėtų būti labai apibrėžta – kiekvienas asmuo turi suprasti, kokie veiksmai gali užtraukti atsakomybę.</p>
<p>BK 170 straipsnio 1 dalyje išbraukti nuorodą į „platinimo tikslus“, kad ji aiškiai apimtų tik faktinį platinimą, ir persvarstyti žodžių „tyčiojamasi“ ir „niekinama“ vartojimą.</p> <p>Užtikrinti, kad BK 170 straipsnis atitiktų baudžiamosios teisės teisinio tikrumo, nuspėjamumo ir konkretumo principus, nes jame nepateikiamos aiškios gairės dėl jo taikymo apimties – <u>apsvarstyti galimybę sujungti šiame straipsnyje nurodytus veiksmus ir pakoreguoti nuostatą taip, kad ji būtų taikoma tik tyčiniam, tiesioginiam ir neatidėliotinam smurto kurstymui, apimant esminius elementus ir ribotus pagrindus, kaip numatyta tarptautiniuose standartuose.</u></p>	<p>T. Naruševičius pažymėjo, kad TM nuomone, nėra tikslinga siaurinti baudžiamosios atsakomybės ribas.</p> <p>G. Jurevičiūtė atkreipė dėmesį, kad administracinės atsakomybės nustatymo už neapykantos kalbą klausimas jau buvo svarstomas darbo grupėje ir darbo grupė jam pritarė.</p> <p>V. Valentinavičius pažymėjo, kad administracinės atsakomybės nustatymo už neapykantos kalbą klausimas svarstomas jau ilgokai ir reiktų strategijos, kaip toliau žengti į priekį.</p>
<p>Apsvarstyti galimybę numatyti <u>daugiau nusikaltimų</u>, kuriems šališkumo motyvas būtų nurodytas kaip veikia kvalifikuojantis ir bausmę griežtinantis požymis (<i>taip kaip yra BK 129 straipsnio 2 dalies 13 punkte, 135 straipsnio 2 dalies 13 punkte, 138 straipsnio 2 dalies 13 punkte ir 312 straipsnio 2 dalyje</i>), atsižvelgiant į tai, kokie nusikaltimai Lietuvoje dažnai daromi dėl šališkumo.</p>	<p>T. Naruševičius pažymėjo, kad TM nuomone, pakanka BK 60 str. 12 p. nustatytos sunkinančios aplinkybės.</p> <p>D. Čaplikas pritaria TM pozicijai.</p>

ODIHR rekomendacijos	Posėdžio dalyvių komentarai
<p>Imtis priemonių, kad BK 170² straipsnio formuluotė būtų tikslesnė, konkretesnė ir labiau nuspėjama, be kita ko, aiškiai apibrėžiant ir apsiribojant baudžiamaisiais veiksmais, kurie lengvai atpažįstami; ir bent jau užtikrinti, kad nuostata būtų orientuota į pasisakymus, pateiktus tokiu būdu, kuris gali tiesiogiai kurstyti neišvengiamą smurtą.</p>	<p>G. Jurevičiūtė pasiūlė atskirame Darbo grupės posėdyje aptarti šio straipsnio taikymo už Holokausto neigimą praktiką. D. Čaplikas pritarė G. Jurevičiūtės pasiūlymui. T. Naruševičius atkreipė dėmesį, kad šis straipsnis įgyvendina 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis ir ten šios veikos siejamos su smurtu. BK nuostatos yra platesnės. G. Kanapienis atkreipė dėmesį, kad 2022 m. pagal šį straipsnį buvo užregistruoti 6 nusikaltimai (sietini su Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą kontekstu).</p>
<p>Aiškiau apibrėžti BK 170¹ straipsnyje pateiktą „bendrininkų ar organizuotos grupės arba organizacijos, turinčios tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją“ apibrėžimą, siekiant laikytis teisinio aiškumo ir tikrumo principų, ypač sutelkiant dėmesį į gebėjimus <u>tiesiogiai kurstyti gresiantį smurtą</u> arba <u>daryti sunkias nusikalstamas veikas</u>, apibrėžtas pagal tarptautinius žmogaus teisių standartus</p>	<p>T. Naruševičiaus nuomone, atsižvelgiant į tai, kad kol nėra šio straipsnio taikymo praktikos ir identifikuotų problemų, nėra tikslinga daryti pakeitimų.</p>
<p>Peržiūrėti BK 171 straipsnį ir jį išdėstyti glaustai ir aiškiai, kad būtų laikomasi baudžiamojo įstatymo teisinio tikrumo, nuspėjamumo ir konkretumo principų, ypač iš naujo įvertinant neaiškius ir plačius terminus, tokius kaip „necenzūrinis“, „nepadorus“ ar „įžūlus“. Be to, teisės aktų rengėjai turėtų apsvarstyti, ar šiame straipsnyje nurodyti veiksmai galėtų patekti į bendrųjų nuostatų dėl visuomenės trikdymo taikymo sritį – jei tokie veiksmai buvo nukreipti prieš konkrečią religiją, galėtų būti taikoma sunkinanti aplinkybė, numatyta BK 60 straipsnio 1 dalies 12 punkte. Taip pat rekomenduojami šio straipsnio pakeitimai, neapsiribojant tik valstybės pripažintomis religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis.</p>	<p>V. Valentinavičiaus nuomone, galbūt būtų tikslinga neapsiriboti tik valstybės pripažintomis religinėmis bendruomenėmis ar bendrijomis, pašalinant diskriminacinį požiūrį. T. Naruševičius suabejojo, ar tada nebūtų praktinių problemų teisėsaugai nustatant religinę bendruomenę ar bendriją. D. Čapliko nuomone, praktinių problemų būtų su įrodinėjimu, o dabartinės straipsnio nuostatos yra aiškios ir konkrečios.</p>

ODIHR rekomendacijos	Posėdžio dalyvių komentarai
<p>Persvarstyti BK 169 straipsnio apimtį, kad jis apimtų tik sunkiausio pobūdžio tiesioginių ir tyčinių diskriminacinių veikslių atvejus, aiškiai apibrėžiant, ką reiškia „diskriminacija“ BK kontekste, ir šiame apibrėžime nurodyti, kad laikinosios specialiosios priemonės, skirtos paspartinti de facto lygybę, nėra laikomos „diskriminacija“.</p>	<p>Komentarų nebuvo.</p>

D. Čaplikas akcentavo, kad Generalinė prokuratūra ODIHR rekomendacijas vertina iš praktinės pusės, t. y. ar siūlomi BK nuostatų pakeitimai nesukeltų problemų jas taikant praktikoje.

T. Naruševičius informavo, kad TM planuoja detaliau panagrinėti ODIHR rekomendacijas, sprendžiant klausimą dėl galimų teisėkūros iniciatyvų.

NUTARTA:

Darbo grupė tęs darbus, numatytus Darbo grupės 2023–2025 metų veiklos plano 3.1-3.3 papunkčiuose, atsižvelgdama į ODIHR rekomendacijas ir šio posėdžio metu išsakytas nuomones.

Posėdžio pirmininkė

Lina Bartaševičiūtė

DETALŪS METADUOMENYS

Dokumento sudarytojas (-ai)	Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija 188601464, Šventaragio g. 2, LT-01510 Vilnius
Dokumento pavadinimas (antraštė)	DARBO GRUPĖS VEIKSMINGAM ATSAKUI Į NEAPYKANTOS NUSIKALTIMUS IR NEAPYKANTOS KALBĄ LIETUVOJE SKATINTI POSĖDŽIO PROTOKOLAS
Dokumento registracijos data ir numeris	2023-10-25 Nr. 1VL-1580
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	–
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Lina Bartaševičiūtė, Patarėjas, Viešojo saugumo politikos grupė
Sertifikatas išduotas	LINA BARTAŠEVIČIŪTĖ, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija LT
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-10-25 10:02:02 (GMT+03:00)
Parašo formatas	XAdES-T
Laiko žymoje nurodytas laikas	2023-10-25 10:02:42 (GMT+03:00)
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	ADIC CA-A, Asmens dokumentu israsymo centras prie LR VRM LT
Sertifikato galiojimo laikas	2023-05-31 10:46:54 – 2026-05-30 10:46:54
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	"Registravimas" paskirties metaduomenų vientisumas užtikrintas naudojant "RCSC IssuingCA, VI Registru centras - i.k. 124110246 LT" išduotą sertifikatą "DBSIS, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, į.k.188774822 LT", sertifikatas galioja nuo 2022-05-19 16:48:06 iki 2025-05-18 16:48:06
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	–
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	–
Priedamo dokumento sudarytojas (-ai)	–
Priedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	–
Priedamo dokumento registracijos data ir numeris	–
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	DBSIS, versija 3.5.74.2
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Atitinka specifikacijos keliamus reikalavimus. Visi dokumente esantys elektroniniai parašai galioja (2023-10-25 10:06:06)
Paieškos nuoroda	–
Papildomi metaduomenys	Nuorašą suformavo 2023-10-25 10:06:06 DBSIS